

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА**ПСИХОАНАЛІЗ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ,
АБО ПОЗА СПИНОЮ ДІДУСЯ ФРОЙДА****У РАМКАХ ТРИВОГИ / НА СЦЕНІ
ФАНТАЗМІВ**

doi: [https://doi.org/10.34142/
astraea.2021.2.2.09](https://doi.org/10.34142/astraea.2021.2.2.09)

КРАПІВНИЙ ІЛІА

E-mail: galkhom12@gmail.com

Цей текст може зацікавити як прихильників інтелектуальної літератури взагалі, так і симпатиків психоаналізу Зіґмунда Фройдa зокрема. Втім, обіцянкою інтелектуальної гри повна вже назва оповідання: топіка за спиною доктора Фройдa стосується тих психоаналітиків, хто у множину способів трансформував його вчення. Їх сліди супроводжують і скриптора, і героя його сеансу, який має кризовий вік (шість з половиною років): в аспекті автора філософського (структурного) психоаналізу Жака Лакана, ті, за Фройдом/ після Фройдa, виринаючи на дзеркальній стадії розвитку дитини за її спиною, виявляються можливими аналогами того універсального символічного Іншого, що, співвідносно з Ідеальним Я та Я-Ідеалом, виводить на сцену її фантазм про найважливішу втрату/ найбільше бажання повернути – агальму. Як паралель материнського лона, вона має в оповіданні образний відповідник – покинутий, позбавлений води басейн. Дзеркало жодного разу не зринає у тексті, однак його головний ефект – об'єктивація того, що в ніякий інший спосіб не могло оприявнитися, що сама людина ніколи не могла б про себе дізнатися, як і побачити власних очей без дзеркальної

©Крaпівни Іліa, Khomenko Halyna, 2021

поверхні, зображення збоку, в обмежених рамках, упродовж короткого часу, перед очима грозового світу, за обставин позбавлення контролю/заборон з боку дорослих, у тривожних передчуттях усунення одомашнених / олюдне них почуттів проривом лавини жаху, фрейдівського Unheimlich. В оповіданні оптика за спиною доктора Фрейда дозволяє інтерпретацію психоаналітичних стереотипів (Едипів комплекс, антитетика / війна 'Ερωσ-у й Θάνατος-у, комплекс кастрації як травматичне переживання безпорадності тощо) у новому, більш складному висвітленні. Оповідання належить до розряду тих текстів, які провокують тривогу мікроінтерпретації, приваблюючи нею і водночас ставлячи під сумнів її результативність: територія оповіді –місце нагадування про руїну басейну / висихання вологи позасвідомої під вогнем свідомості. Можливе підґрунтя та імпульс до мікроінтерпретації міг би дати Ж. Лакан, 10 книга семінарів якого, проведених на зламі 1962 / 1963 років, доступна для всіх у перекладі з французької Александра Черноглазова: «L'ANGOISSE» / «Тривога».

Галина Хоменко
кандидатка філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри української літератури
та журналістики імені Леоніда Ушкалова,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди (Україна)

Психоаналіз дитячих страхів, або Поза спиною дідуся Фрейда

Сцена № 1

Курортне містечко з відпочивальниками, кількість яких перевищує чисельність населення вчетверо. Про це ми дізнаємося з газет, що їх вітер розносить пустельною вулицею. Штормове попередження. Тобі близько шести років. Їй – десь так само. Ви сидите в порожньому басейні коло занедбаного пансіонату, назву якого час стер із твоєї пам'яті. Стіни басейну високі й слизькі. Жовта від іржі драбина, якою ви спустилися, простягнулася біля вас. Ти сидиш, зіпершись на холодну слизьку стіну, і голова твоєї подруги спочиває на твоїх колінах. Вона схлипує, і ти намагаєшся її заспокоїти. Ти говориш, що невдовзі хтось обов'язково прийде й знайде вас. Ти глибоко зітхаєш. Ти проводиш рукою

по її довгому волоссю. Ти силкуєшся не дивитися на її праву ногу, шкіра на якій натягнулась і почервоніла. Ти вперто відводиш свій погляд, але все марно. Ти помічаєш бугорець, невеликий багрянний горбик на її нозі. Це місце, де зламалася тендітна дитяча кісточка. Моторошно... Тобі її шкода, однак ти спіймав себе на думці, що насправді щасливий опинитися з нею в цьому басейні. Тобі приємно торкатися її волоссю й тримати її голову на своїх ногах. Але ти вперто повторюєш, що незабаром вас хтось знайде і врятує, витягне звідси. Ти говориш і водночас розумієш, що тобі хочеться продовжити цей день до нескінченності, хай навіть ціною болю дівчатка. Ти не хочеш, щоб вас знайшли, і, зрештою, зізнаєшся собі в цьому. Собі, та не їй. А вона чекає... Ти даруєш їй надію. Періщить дощ...

Басейн, у якому ви застрягли, призначено і для дітей, і для дорослих, а точніше – для дорослих із дітьми. Це зумовлено середніми розмірами спорудження. Басейн – штучне водоймище, і ти про це знаєш навіть у свої шість з гаком років. Ти намагаєшся вберегти свій дитячий розум від думки, що й почуття, що їх ти відчуваєш до своєї полонянки, також штучні. Так, вона твоя бранка, лишень сама про це не довідується. Штормове попередження замкнуло відпочивальників у готелях, хостелах, оселях тутешніх мешканців, тож ніхто не прийде вам на допомогу. Ти це чудово розумієш, та, повторивши кілька разів фразу «Вони прийдуть, знайдуть нас і заберуть звідси», поволі забуваєш про це й сам починаєш вірити у свою брехню. Ніхто не прийде... Рятувальники прочісують берегову лінію. Ніхто не прийде... Дорослі пиячать у своїх номерах, аби зайвий день їхньої заслуженої відпустки не сповнився нудьгою й відсутністю спогадів. Вони зайняті створенням спогадів про казковий відпочинок біля моря й зовсім забули про вас. Ніхто не прийде... Ти вже зневірився в цьому. А коли віра повертається – боїшся й знову брешеш.

Сцена № 2

Ви наважилися побудувати басейн на задньому подвір'ї свого маєтку? Наша компанія допоможе Вам обрати басейн і зробити цей вибір максимально виправданим. Спорудження басейну сьогодні – цілком реально! Реалізуйте свою мрію просто зараз, зателефонувавши за номером +38 (098) 62-65-4**.

Сцена № 3

Ти досі гладиш її волоссю. А вона досі плаче. Ба більше, ваша зустріч почалася з її сліз. Вона схлипує знову й знову, час від часу роблячи перерви. Зупинки. Підходи. А потім знову проймається жалощами до себе й сльози

знову крапають на твої короткі шорти. Тканина тьмяніє від сліз. Утворюються маленькі кола. Вони ширшають з кожною думкою про безвихідь вашого становища і з кожним твоїм болісно-млосним зітханням. Так, ти вперше став щасливим із примусу. Вона ж – уперше нещасна з тієї самої причини. Таким вам запам'ятається ваше дитинство. А ще – фразою про те, що все обов'язково налагодиться.

До речі, щодо фрази. Промовляючи ці слова втіхи, ти мимоволі уподібнюєшся до свого батька. Коли ти був трохи меншим, він запевняв тебе, що все буде добре, що все налагодиться. І так щоразу, коли ти кидався в плач. І ти вірив йому. І припиняв плакати. Та зараз це не працює. Вона не припиняє скиглити. І ти не збагнеш, що робити далі. Ти просто не можеш знайти інших слів утіхи. Якось ти біг, з усіх сил. Здається, ти втікав від злого собаки. І ти впав. Ти впав прямісінько на асфальт. Ти зідрав шкіру на колінах і долонях. Цебеніла кров. Але ти вперше відчув, що можеш зносити біль. Він, звісно ж, не подобався тобі, цей біль, однак ти міг його стерпіти. І ти вперше не дав волі сльозам. Ти не плакав, і батько нічого тобі не сказав. Ось і ти тепер не знаєш, що говорити далі. Її нога дуже набрякла. Це насправду лякає тебе. Але ти цього не виказуєш. Обоє ви занадто маленького зросту, аби вилізти з басейну самотужки, без драбини, що розламалась ледь не на друзки, коли ви сходили вниз. Спочатку впала Вона, а на Неї зверху звалилася драбина. Точніше – іржавий уламок драбини занедбаного басейну, що стоїть біля такого ж занедбаного пансіонату, назви якого ти досі не в змозі пригадати.

Доц. Тепер він залишає сліди на твоїх шортах. Стічний отвір забито чимось, що нагадує мертву кішку, та тобі страшно підійти й перевірити. До того ж ти не хочеш залишати її саму ні на мить. Тим часом у дальньому кутку формується невеличка калюжа.

– Я боюся померти, – раптом ошелешує Вона. Уперше за своє коротке життя Вона відчула незриму присутність Смерті. – Я дуже боюся вмерти.

– А я не боюся, – говориш ти. І це правда. Коли Вона вперше подумала про Смерть, ти вперше замислився над Любов'ю. Ти дійсно думаєш, що закоханий у неї, однак ти ще не впевнений, бо нерідко чув від дорослих, що Любов не така вже й проста, як про неї кажуть. Виходить, Смерть відома тобі лишень однією своєю гранню – Любов'ю.

Сцена № 5

Театральна сцена. На ній – прожектор. На білосніжному тлі проявляється відеозапис – твоє дитинство, скривлене рівно на стільки, на скільки його могла деформувати твоя пам'ять. Ти не бачиш ні свого обличчя, ні торсу – лише дві незграбні ручки, ноги в бежевих сандаликах (це улюблений колір твоєї матері) і карликову тінь. Ти знайшов пташеня. Воно лежало під деревом. Ти ніколи не любив птахів. Точніше – не знав: любиш чи ні. Та принаймні ніколи не цікавився ними. А це пташеня тобі на диво сподобалося. Не своїм сірим пір'ям чи то гострим дзьобом, а своєю безпомічністю. Ти міг захистити його від ворожого світу. Ти міг відчутти свою значущість. Такий собі безкорисливий акт доброти. І твої руки підняли пухнасте тремтливе тільце із землі. Притисли до грудей – грудей, у яких билося добре дитяче серце. Ти побіг додому. Ти уявив, як твоя мати зрадіє цьому створінню. Як ви будете удвох годувати його піцою та смаженою картоплею. Але пташенята не вживають ні піци, ні смаженої картоплі, відрізала тобі мати. Птахам не місце в квартирі. Віднеси його назад. Негайно! Ти спробував заперечити. Та ніхто не збирався тебе слухати. Ні мати. Ні батько. Ніхто. Тобі не дозволили зробити добрий учинок. Твій акт милосердя зазнав поразки. Не залишалося нічого іншого, окрім як стати на бік зла, так тобі здавалося тієї миті. У твоєму світі враз зникли всі кольори, окрім чорного і білого. Або так, або ні. Усе або нічого. Ти будеш зі мною або ж ні з ким. І ти вбив пташеня. І лишив його під тим самим деревом, де знайшов те створіння. Твої руки були крижаними. Сутеніло. Ти взяв великого каменя. Настільки великого, що його було важко втримати. І завдав трьох смертельних ударів. Хоча, насправді, пташеня полетіло в засвіти ще від першого. Ти назавжди запам'ятав, як судомерно здригалися його ще не до кінця сформовані крильця. Ні, мамо, будь ласка, дозволь мені його лишити, благав ти. Та вона дивилася своїм обважнілим поглядом, що пробуджував у тобі страх. І ти вбив його. Воно навіки залишилося твоїм. Ти не врятував пташеняти. Тепер воно завжди належатиме лише тобі.

Сцена № 6

Про що розмовляють шестирічні діти? У цьому віці вони активно наслідують світ дорослих, граючи в рольові ігри. Ти будеш моїм чоловіком, а я – твоєю дружиною. Я буду твоїм керівником, а ти – моїм підлеглим. Жовті опалі листочки будуть нашими грошима. Відірви шматочок – це твоя решта. А зарплатня? Придбай у мене подорожника, рано чи пізно ти впадеш і заплачеш! Однак ти більше не плачеш забившись. Ти стримуєшся. Батьки терплять твої

наївні питання. Часом це їх тішить. А іноді – дратує. Але вони терплять тебе. А ти терпиш біль. Вони завдають одне одному дещо іншого болю. Чомусь усі дорослі завдають одне одному болю. Це їхня гра. Така собі гра, з абстрактними правилами. Іноді вони грають і помітно переграють. Забувають про те, о це не гра. Не грають зовсім. Однак терплять. Дорослим часто доводиться терпіти. Вони занадто багато очікують від світу. Тому нерідко зазнають розчарування. Вигадують алкоголь. Вигадують відпустки. Заглядають до чарки. Тобі ніколи не подобалося те, що твої батьки напиваються. Але ти їх терпиш. І світ їх терпить також. Жити – значить терпіти. Є інше слово – зносити. Та, як правило, шестирічні люди не знають такого слова. Нумо будувати піщані замки? Гайда! Але в глибоких басейнах піску катма. Штучне водоймище. Штучні почуття в штучно створеній ситуації. Штормове попередження. Ти маєш можливість урятувати мене. Просто врятувати мене. Однак ти волієш трохи зачекати. Трохи. Зовсім трошки. Жити – значить зносити біль. І ти пропонуєш їй пограти в лікаря та пацієнта. Ти й гадки не маєш, як грати в лікарню, коли однією з іграшок є справжнісінька кров, що повільно стікає кахлями в невеличку калюжу коло ноги твоєї бранки. Або ж пацієнта. Ти бачиш, як дощ силкується влучити в багряну пляму вашої спільної беззахисності. На місці зіткнення плиток виникають криваві тунелі. Червоні нитки. Рівні червоні нитки. Поворот на дев'яносто градусів. Вона говорить, що не проти, аби ти спробував. Вона говорить, що ти досить мужній, як для лікаря. Опісля починає сумніватися. Запитує, чи повинен лікар бути мужнім. І ти знаєш відповідь. Вона зривається з твоїх яскраво-червоних губ. Твій голос бринить: «Лікар повинен уміти терпіти, навіть якщо йому не болить». Уміти зносити. Ти відстояв своє право бути її лікарем. Так далі тривати не може. Вона піднімає голову з твоїх ніг, і ти підводишся. Ти відчуваєш незначне поколювання в ногах. Заніміли. Усе налагодиться. Калюжа крові тебе лякає. Ти стоїш. Ти думаєш: напевно, саме такий вигляд і має Червоне море. Та ваш курорт знаходиться на березі Чорного моря. Хоч воно й не чорне геть зовсім. Ігри дорослих під силу збагнути лише дорослим. Долаючи відразу, ти торкаєшся її ноги, саме того червоного горбика. Вона скиглить. Їй боляче. Ти тієї ж миті прибираєш руку. Заводиш її за голову. Торкаєшся вже свого волосся. Не знаєш, що робити далі. Вона – так само. Стіни басейну зрадницьки мовчать. Ти вперше знайомишся з Любов'ю й спостерігаєш, яка вона безсила. Ти навіть не усвідомлюєш, чи хочеться тобі

насправді любити. Грати в Любов – так. Але любити? Тобі хочеться, аби саме ти врятував її. Аби саме ти витягнув її звідси. Аби саме тобі Вона була вдячна за порятунок свого Життя. Колись ти виростеш і ви мешкатимете у величезному маєтку. До цього часу все налагодиться. Слова мають термін придатності. Ти обов’язково побудуєш басейн на задньому подвір’ї, аби він служив своєрідним нагадуванням. Для Неї. Ти такий мрійник! І саме тому в задній кишені твоїх шортів і досі зберігається оголошення з текстом: «Вирішили спорудити басейн на задньому подвір’ї свого будинку? Наша компанія допоможе Вам обрати басейн і зробити вибір максимально виправданим...»

Сцена № 7

Лікарю, благаю Вас, зробіть усе можливе, кричить твоя мати. Її наполегливість – від брутальності, а брутальність – від безсилля. Ти мав хворе горло. Воно нестерпно боліло. Лікар сказав: потрібно видаляти гланди. Ця налякало тебе. Твої дитячі руки тремтіли. Із такою силою, із якою тріпотіли несформовані крильця пташеняти, убитого тобою. Батько заспокоював: «Усе буде добре». Ти вже навчився зносити біль. Ти більше не відчуваєш потреби в цих словах. А він для чогось їх повторював. Тоді тобі здалося, що з батьком щось не так. Чому він завжди говорить одне й те саме? Перед операцією батьки пообіцяли відвезти тебе на море, щойно ти одужаєш. І тобі до вподоби така обіцянка. Ти погодився. Ти уявив, як зануришся в солону воду, і тобі закортіло швидше відбути ту операцію, аби якомога швидше одужати. Операція не забарилася. Було боляче. Але ти зміг стерпіти цей біль. Це був найсильніший біль, що випав на твої шість із гаком років. Ти плакав. Однак не хотів, аби хтось, окрім лікаря, бачив твої сльози. Ти не хотів чути батьків голос і бачити материні очі. Тієї миті ти відчував себе пташеням. Йому, напевно, було боляче. Але ж ти врятував його. Тепер твоя черга отримати дозу вимушеного порятунку. Це лишень гра, у якій ти відчував себе майже дорослим.

Сцена № 8

Її тіло, вологе від дощу, спітніло. Ти вдруде спробував торкнутися її зламаної ноги. Вона скрикнула. Ти розгубився. Усередині щось надірвалося. Ти не знав, як зарадити. Ще одна спроба закінчилася криком. Радше – крахом. І ти вдарив її. Дав ляпаса. Шкіра на щоці вмить узялася багрянцем. Ти спостерігав, як червоний колір її щік міниться відтінками, стаючи яскравішим. Помітнішим. Більш докірливим. Ти подався назад. Який сором... Ти зняв із себе футболку. Не

вимовивши ні слова, підсунув шматок іржавої драбини. Вона була важкою. Ти прив'язав до драбини її ногу. Попросив вибачення. Вона вдала, ніби не почула. Однак ти знав, що це не так. Ти це знав.

Сцена № 9

У цій сцені твого дитинства помітно посилювався вітер. Дерев, верхівки яких виднілися з дна слизької ями, похитувалися з боку в бік. Вони скрипіли. «Мені страшно», – сказала Вона. Тобі також було лячно. Ти запевнив її, що все буде гаразд, і пообіцяв собі більше жодного разу не повторювати цих слів. Ти ні в чому не бажав бути схожим на батька. Він відштовхував тебе. Ти не довіряв йому. З тобою він завжди говорив шаблонами. Ти ще не знав цього слова «шаблон», але розумів, як це неприємно. Мати плакала вночі. Він говорив з нею шаблонами. Ти ще мав подорослішати, обрати собі рамки, спорудити з них затишний будиночок і ніколи не виходити за його межі. Зараз ти вільний. Однак, щойно Марія Миколаївна продиктувала визначення свободи на уроці російської мови, ти збагнув, що втратив її. Але зараз вона, безперечно, у тебе. Холодні стіни басейну дарують тобі нові спогади. Враження. Ти берегтимеш їх. І плекатимеш. Спершу ти станеш їхнім господарем. Потім – рабом. Опісля спробуєш позбутися їх. Удаси, буцім нічого такого не сталося. Спробуєш не помічати в собі мазохіста, який утримував цю маленьку беззахисну дівчинку в полоні. Ти зазнаєш поразки. І спізнаєш, що таке гріх. Ти впадеш ще глибше. І це буде самісіньке дно твого уявного басейну. Навіщо ти тримаєш її тут? Бо гадаєш, що закоханий у Неї? Ти ж у силах підстрибнути вище, аби схопитися за край. Ти б зміг підтягнутися й виповзти нагору. Тобі вдалося б розшукати рятувальників. Ти ж чудово знаєш, що всі рятувальники прочісують берегову лінію. Цієї миті. Однак ти цього не робиш. Стрибаючи, ти не викладаєшся на повну силу. Ти вдаєш, ніби підлога заслизька, а край – занадто далеко. Під час стрибка твої руки зігнуті. Та Вона цього не помічає. Ти єдиний, хто опинився з Нею тієї миті. І Вона довіряє тобі. Ти для Неї Янгол-охоронець. Вона певна, що не змогла б протриматися тут без тебе. Вона потребує тебе. Їй здається, якби тебе не було, вона збожеволіла б. Захлинулася б власними слізьми. Вітер посилюється. Сутеніє.

Сцена № 10

Сутеніє. Однак не настільки, аби батьки похопилися, відірвалися від пластикових стаканчиків з алкоголем, від веселого галасу й кинулися шукати

своїх дітей. Надворі темно, та не настільки, аби згадати про свої обов'язки. Не настільки, аби приміряти на себе костюм стресової ситуації. Аби протверезіти й прийти на допомогу. Навіть якщо ця допомога зруйнує мрію твого сина про великий приватний будинок із басейном на задньому подвір'ї.

Сцена № 11

Коли ти попросив свою матір описати бодай п'ять найщасливіших моментів з її дитинства, вона сказала, що не може цього зробити. Тебе це здивувало. Дитинство було у твоїх руках, ти відчував себе щасливим, однак не бажав йняти віри, що воно невдовзі мине й одного разу ти не зможеш про нього згадати. Як твоя мати. Але час збігав поволі. Він здавався чимось в'язким і нескінченним. Одна подія створювала день, і цей день тягнувся тижнями. Порожні клітинки заповнювалися новими подіями. Ти відчував себе героєм напрочуд довгої стрічки. Ти хотів записати своє життя на плівку. Говорив про це батькам. І вони дарували тобі відеокамеру. І ти фільмував. Знімав, як проводиш свій день. Батькам подобалися твої фільми. Твоє захоплення дарувало їм спокій. Тоді як ти був певен, що в тебе талант. Ти знімав своїх друзів. Вони соромилися камери. А ти – ні, бо ж був режисером. Ти любив дощ. Помічав його красу. Тобі подобалося мокнути під ним. Але засмучувало те, що в записах дощ мав вигляд не кращий за телевізійні несправності. Так ти навчився розчаровуватися. І зараз ти знав, що ваш майбутній дім, той дім, що його ти будуєш в уяві, насправді може виявитися зовсім іншим. Але ти був готовий до купівлі будинку з дуже маленьким басейном. Ти був готовий.

Сцена № 12

Коли на ногу була накладена імпровізована шина. Коли образа від ляпасу вщухла. Коли мрії про казкове майбутнє стали виразними, мов реальність. Посилився дощ і змусив її тремтіти від холоду. Ти прив'язав її ногу до драбини. З одного боку, це можна було розцінити як надання першої допомоги. Роль лікаря успішно виконана. З іншого боку, це були кайдани й гарантія її НЕвтєчі. Якір. Тобі подобалося контролювати ситуацію. Твої батьки так часто сварилися. Ти ніколи не розумів, навіщо вони це роблять. Мати кричала на батька за те, що, коли він іде в туалет, умикає в коридорі світло. Він виправдовувався, що робить це автоматично. Рефлекс, пояснював він. А вона дорікала йому рахунком за електромережу. Ти гадав, що з Нею ви не будете сваритися. Тобі було начхати на світло й рахунки за нього. Тобі хотілося любити. Любити її. Лише її. І нікого

більше. Можливо, матір. Але точно не батька. Усе буде гаразд, тату. Усе буде добре.

Сцена № 13

Ваша спальня знаходитиметься на другому поверсі, мріяв ти. А на вікна ви повісите жалюзі. Білі. І всюди стоятимуть кактуси. Сила-силенна колючих кактусів. З усіх домашніх рослин тобі до вподоби були лише вони. Але що подобалося Їй? Ти ніколи цим не цікавився. Завчасно мав відповідь. Вона любила все, що любив ти. У фільмах зазвичай так і відбувалося. Якби Їй не подобалися кактуси, у тебе не виникло б бажання утримувати Її в цьому басейні. Однак ти тримав Її. «Коли вони прийдуть по нас?» – запитував її дитячий голос. Ти сприйняв це як образу, та все ж таки вичавив із себе посмішку й відповів: «Скоро. Звісно ж, вони незабаром прийдуть по нас».

Сцена № 14

Це «по нас» означало передусім, що вони прийдуть «по Неї». Вони прийдуть, аби розлучити вас. Тебе це лякало. Її ж лякало протилежне. Ви не виказували своїх бажань. Між вами – стіна непорозуміння. Так і має бути, думав ти, так і має. Різні мотиви робити одне й те саме. І цією дією стало очікування. Ви чекали на різні події. Твої примарні сподівання. Її буденний порятунок. Але тобі чомусь здавалося, що будинок із басейном станеться раніше, аніж випадкове знаходження вас рятувальниками чи дорослими. Ніхто нас не знайде, думав ти, бо, власне, немає від чого нас рятувати. Тим часом у басейні з'являлися все нові й нові калюжі.

Сцена № 15

Окрім спальні, на другому поверсі знаходитиметься ще й твій кабінет. Батько мав свій кабінет. І ти був певен, що кожен чоловік повинен мати подібне місце, де він зможе з розумним виглядом читати газети. Ти міг уявити свій майбутній кабінет у найдрібніших деталях. У тебе завжди була гарна уява. Коли ти підеш до школи, писатимеш чудові твори. Тебе хвалитимуть учителі. Ти запалився новою мрією – стати журналістом, але це буде згодом. Зараз же твої бежеві сандалики хлюпають по калюжах, що утворилися в басейні. Ти не можеш знайти собі місця. Якого кольору будуть горщики з кактусами? Ти спантеличений. Походжаєш колами. Її це дратує. Вона просить тебе припинити. Але ти Її не чуєш. Твої мрії говорять гучніше. Коричневі керамічні горщики додадуть будинку затишку. А білі пластикові – суворості. Припини ходити

колами, кричить Вона. Ти зупиняєшся здивований.

Сцена № 16

Ніколи не підвищуй на мене голосу, суворо відказуєш ти. Твій тон лякає її. Вона відчуває себе незахищеною, мабуть, ще більше, ніж хвилину тому. Хоча їй уже тоді здавалося, що Вона біля межі. Чому ти вирішила, що маєш право кричати на мене?! Адже ти мені не мати! Йому конче необхідно було взяти гору. Навіть у дитинстві його голос мав солонуватий присмак тиранії. Маленький Гітлер у мокрих шортиках, застряглий на дні басейну. Ніхто не може кричати на мене! (Особливо, якщо цей хтось – моя власність). Ви грали в чоловіка й дружину. Та Вона не помітила, коли почалася ця гра. Почавши, ти не попередив. Не озвучив назви. Не сказав «старт». Забув. Злякався. За правилами, Вона повинна підкорюватися тобі. Саме так і відбувається у звичайних сім'ях. Ти – дружина лікаря. Ти – дружина журналіста. Ти – дружина Гітлера. Тому, будь ласкава, стули свого маленького рота!

Сцена № 17

Дощ посилювався. Переходив у зливу. Де була твоя відеокамера того дня? Тобі закортіло зафільмувати ці події. Шкода, що неможливо зняти на плівку свої мрії, думав ти. Спроектувати фантазії на білу гладь екрана, на дзеркало. На жаль. За пів години всі калюжі на дні басейну злилися в одну велетенську. Так формуються океани, спало тобі на думку. Так виростає океан болю, думала Вона. Біль білий. Отже, і океан має називатися Білим. Біле море. Вода прозора. Сльози прозорі. Світом керують дрібниці. Обоє ви подолали мовчазну подорож від сльозинки до океану, і назад. Скільки часу має минути, аби басейн заповнився дощовою водою до самої верхівки? Година? Дві? Ніч? Як довго триватиме ця гра? Твоя зла гра. Батьки не схвалили б цього. Якби вони дізналися, чим ти зараз займаєшся, то, без сумніву, поставили б тебе в куток. Але вони не визнають, певен ти. Адже ти герой як-не-як. Дехто міг би збожеволіти без тебе. Ти – її єдиний зв'язок із раціональним світом. Принаймні так здається збоку. Ти граєш у декілька ігор одночасно.

Сцена № 18

Вона попросила допомогти їй підвестися. Сісти так, щоб мала змогу зіпертися на стіну. Вона була не в силах устояти. І лежати так само. Ти допоміг їй. Це був привід торкнутися її тіла. І ти зробив це із задоволенням. Вода вже майже вкрила її ноги. Сантиметрів десять, здалося тобі, можливо, трохи

більше. Це повинні бути саме керамічні горщики – ти визначився з вибором. Затишок понад усе. І жалюзі, до речі, можна замінити фіранками. Бежевими. Улюбленим кольором твоєї матері. Недарма ж вона змусила тебе придбати ці сандалики. Значить, усім дівчатам подобається бежевий колір. Усім дівчатам, які подобаються тобі.

Ти спостерігав за тим, як Вона тремтить. Ти слухав, як цокотять її зуби. Шкіра її рук укрилася маленькими цятками. Ти майже не розрізняв їх у темряві, але бачив. Вона на тебе навіть не дивилася, і ти спитав, у чому річ. Вона не зрозуміла, про що ти. Вона не вміла читати твої думки – дивовижно. Твоя мати завжди знала, що в тебе на думці. Знала, чого ти хочеш. Завжди потурала твоїм забаганкам. А Вона – ні. Тебе це засмутило. Однак ти був певен, що час це обов'язково виправить. Ще один шаблон твого батька. Ти люб'язно спілкувався з ним, коли мати бодай своєю присутністю брала участь у ваших розмовах, але, щойно вона віддалялася, ти замовкав. Тобі кортіло зробити щось приємне матері. Адже ти знав: їй приємно спостерігати за тим, як ви з батьком знаходите спільну мову. Однак тобі було начхати на те, що думає батько. Ти не вірив, що він здатен конструювати свої думки інакше, аніж робив це зазвичай. Усе буде добре. Час лікує. Усе налагодиться. Час мине – і все стане на свої місця. Вибач, тату. Він був для тебе пташеням. Ти хотів бути ласкавим до нього, та мати не дозволила. Ти хотів бути люб'язним із батьком, але, якщо це більше не знадобиться матері, ти із задоволенням відведеш його до того самого дерева й прибієш. Без батька ви навіть будете щасливішими. Ти зміг би зайняти його місце в розлогому ліжку. Тобі подобалося спати з матір'ю. Якби батька раптом не стало, полонянка тобі не знадобилася б узагалі. Ти б грав у геть зовсім інші ігри. Адже мати ніколи не помре. Вона все знає – і навіть рецепт вічної молодості. Вона в тебе надзвичайно гарна. Чому вона обрала батька? Де вона здибалася його? Ти б міг його замінити – такі думки роїлися у твоїй голові, поки басейн заповнювався водою. Ходити ставало все важче й важче. Кожен твій крок утворював хвилю. Власне, ти був цими хвилями. Вони вривалися в слухняне тіло твоєї бранки. Та Вона більше не наважувалася тобі суперечити. Вона боялася говорити.

Сцена № 19

Вечір був гучним. Ви мовчали, проте за вас говорила природа. Дощ усім своїм тілом навалювався на прозору гладінь води, утворену ним самим. Краплі спадали тихо, але відбивалися від незримості рідкої поверхні з галасом

обуреної домогосподарки, що загубила кохання в пилюзі, ліквідації якої вона присвятила весь період своєї зрілості. Крап. Час біжить. Крап. Стікаючи, мов вода. Крап. Нічого не лишається, окрім як терпіти. Крап. Ніхто не прийде ні до підстаркуватої, всіма покинутої домогосподарки, ні до вас.

«Чому батьки нас не шукають?» – раптом подала Вона голос. Бо ніхто не вірить у штормове попередження, подумав ти. Однак сказав геть інше: «Не хвилюйся, вони шукають! Дозволь їм урятувати нас». Вона замислилася. Від цього «дозволь» віяло духом двозначності. Дозволь мені побути з тобою ще трохи. Дозволь мені врятувати тебе в такий спосіб. Дозволь моїм мріям жити. Дозволь продовжити цю гру.

Вода. Вона непокоїла вас обох. Води щоразу більшало. Вода була годинами, часом. «Подивися, чим забито цю дірку», – попросила Вона. Ти не одразу збагнув, що Вона має на увазі стічний отвір. А коли зрозумів, то не зрадив її проханню. Ти не бажав відходити від Неї. Утечі ти не боявся. Корабель був міцно пришвартований. Ти боявся дещо іншого, але чого саме, не міг збагнути. Однак перегодом ти наважився. Твій короткий шлях до протилежного боку басейну склав усього лишень десять дитячих кроків. Тобі здалося, що стічний отвір забито трупом кішки. Так і є. Це був труп кішки. Худої, облізлої кішки. Смерть понівечила її тіло. Воно більше не було милим і пухнастим. Порожні очниці. Як у батька, коли він випивав зайвого. Таким ти бачив його. Таким він залишився у твоїй свідомості. До краю виснаженим трупом кішки. Убитим пташенням. Смерть і протилежний її бік – Любов. І зворотний бік батька – мати. Двоє складають єдине ціле. Ціле кортить змінити. А часом і зруйнувати. Понівечити. «Що там?» – запитує Вона. Ти стовбичиш там близько хвилини. І нічогісінько не робиш. Лише дивишся. Це мертва кішка, відповідаєш ти. І говориш правду. Ти нарешті говориш їй правду. Вона починає голосити з новою силою. «Кішка?» Перепитує Вона. Ти мовчиш, але подумки протяжно відповідаєш: «Кі-і-і-і-ішка».

Сцена № 20

Спробуй дістати її звідти, просить Вона. Це гидко. Гидко просити когось торкнутися трупу кішки. Це зухвало просити когось торкнутися тіла Смерті. Якщо Життя – це щось загальне й стерпне. Смерть – щось індивідуальне. Соромно просити про таке, навіть шестирічній дівчинці. Я не робитиму цього, наполягаєш ти. Але ж я втоплюся тут, у цій воді, говорить Вона. «Ти

не хочеш мене врятувати?» Цими словами Вона влучає прями́сінько в серце. Урятувати, щоб урятуватись – ось чого ти прагнеш. Або ж ні. Це занадто важко. Ти замалий для цього. Ти заплутався у своїх бажаннях. Однак вирішив спробувати. Ти повинен бодай удати, ніби намагаєшся щось удіяти. Підживити образ рятівника черговою фальшивою спробою змінити хід подій. Худий живіт кішки витягнувся волохатою ліаною і впав у стічний отвір. З одного боку похитується її голова, від хвиль, здійснених кроками. З іншого – облізлий хвіст, мов гігантський черв'як, хворобливого білого кольору, із відтінком синяви й, звісно ж, смерті. За що краще взятися – за голову чи за хвіст, розмірковуєш ти. Вибір важкий. Зазвичай, коли перед тобою поставав вибір, ти думав, як би на твоєму місці вчинила мати. І це спрацьовувало. Завжди. Та не зараз. Ти не міг навіть уявити, що обрала б мати в цій ситуації: голову чи хвіст. Твій шлях до Любові простягається через Смерть. Не впадай у відчай – це всього лишень коротенький доторк. «Ну, що там?» – цікавиться Вона, кваплячи. Вода й свіжість вечірнього повітря за штормової погоди змушують її тремтіти від холоду. А ти стовбичиш і не можеш наважитися на дію. А раптом вийде, думаєш ти. Може, усе ж таки вдасться витягнути kota? Стічний отвір буде використано за призначенням. Рано чи пізно хтось зі світу дорослих знайде вас і твоя мрія зруйнується, а в руках лишиться труп облізлої кішки. Ні, не вийде, вирішуєш ти. Вірити у свої сили – для слабаків, самостверджується твоє жалюгідне еґо. І ти нахиляєшся. Вона це помічає. Ти берешся за хвіст. Уже відчуваєш його у своїх долонях. Схопитися. Тягнути. Берегти сили для НЕпорятунку. Здаватися героєм. Бути злодієм. Ні, бути собою. Бути маленьким хлопчиком, уперше закоханим. Хлопчиком, який бореться за свою Любов зі смертю. Ні, з батьком. Ні, з водою і часом. Вибач, не вдалося, говориш ти, залишивши спробу витягнути труп вуличної тварини, знайди. І ти думаєш, навіщо було казати «вибач». Вона просить спробувати ще. І ти намагаєшся. Але намагаєшся, як дорослий. Тому й переграєш. Раптом ти падаєш. Підлога занадто слизька. Твій лівий бежевий сандалик рветься. Матері подобаються ці сандалики. Подобалися. Особливо бежевий колір. І ти звинувачуєш свою полонянку в тому, що вони порвалися. Вона навіть не вибачається. Одне коротке слово – «вибач». Однак Вона його не вимовляє. Це сердить тебе ще більше. Так ти доходиш висновку, чому деякі чоловіки б'ють своїх дружин.

Сцена № 21

«Ми помремо», – говорить Вона. В її голосі – відлуння неминучої трагедії.

«Ми помремо, я це відчуваю». Ти дивишся на неї пильно. Почасти обережно. Ти знаєш, що мусиш її втішити. Знову. Але не робиш цього. Тобі набридло її ридання. Чому дівчата так часто плачуть? Ти вже навчився зносити біль. Тебе дивує, що Вона цього досі не вміє. Адже ви однолітки. Наступного року ви могли б ходити до однієї школи. До одного класу. Сидіти за однією партою. І ніколи не розлучатися. Та насуне вода. Ти знаєш, що незабаром насуне вода й усе зміє. Ви вже грали в лікаря й пацієнта. Ви досі граєте в чоловіка й дружину. Однак тобі здається, що не вистачає якогось моменту, аби Вона змогла відволіктися від неминучого. Пограймо в дiм, пропонуєш ти. Ніби ми – чоловік і дружина, будуємо свій дiм. Тобі ніяково. Ти вперше озвучив свою мрію. Ти і Вона – подружжя, а головне – дiм. Ви будете власний дiм. Вона погоджується. Говорить, що будинок має бути двоповерховим. Тобі приємно чути слово «двоповерховий». Позаяк саме таким ти його й уявляв, ваш будинок. Потім Вона говорить, що ваша спальня має знаходитися на другому поверсі. Кактуси, додаєш ти. Нехай на кожному підвіконні ростимуть кактуси. Вона говорить, що їй до вподоби фікуси. Кактуси колючі, пояснює Вона. Це засмучує тебе. Ти пропонуєш, аби фікуси росли в керамічних горщиках. І зазначаєш: вони додають затишку. Вона погоджується, та говорить, що їй до душі білі пластмасові горщики. Ти заперечуєш: це додасть будинку суворості. Ти відводиш свій погляд від уявного дому на газон заднього подвір'я. Запитуєш її щодо басейну. Вона сміється. Уперше за цей час сміється й говорить, що після випадку з ногою до басейну більше не полізе. «Але ж це місце, де зародилася наше Кохання!» – не стримуєшся ти. Твій крик знову змушує її тремтіти. Вона говорить, що, можливо, грати в дiм – це не найкраща ідея. І будинок ураз руйнується. Ти чітко відчуваєш, як хтось стирає гумкою твої мрії. Ти здаєшся. Сідаєш у калюжу. Цей басейн – найбільша калюжа, у якій тобі коли-небудь доводилося сидіти.

Сцена № 22

Колись ти вб'єш свого батька. Принаймні ця думка не дає тобі спокою. А якщо не намагатися шукати заміну матері? Адже можна з нею просто бути. Любити її, як це роблять інші діти. Любити її, як це роблять дорослі. Жити з нею в будинку з басейном. Без батька. Не приносити додому жодних пташенят. Відтепер і назавжди. Бути слухняним. Отримувати гарні оцінки.

Просити погладити спину під час перегляду фільму. Купувати їй улюблену марку цигарок. Танцювати з нею під її улюблену музику. Відвідувати кафе. Читати книжки. Разом. Одного дня вона навчить палити й тебе. Навчить, як брати відпустку й дудлити горілку в номері. Ви ніколи навіть не порушите тему дітей. Адже твоїй матері не потрібні ні чоловік, ні дитина. У неї вже є Ти. Ти для неї – усесвіт. П'ять хвилин до початку й стільки ж – до завершення. Деяким іграм, що переросли в реальність, а точніше – вросли в неї, суджено залишатися реальністю. Ти підкидаєш невидимий жереб. Покінчити з батьком чи полюбити його? Так легко. Так невимушено. Якби батько мав змогу читати твої думки, він би неодмінно помер від серцевого нападу. Ідеальна зброя проти близької людини – оголити дроти. Дозволити статися короткому замиканню. Стіни. Бетон. Дроти. Вода. «Ні, ми точно помремо тут», – укотре говорить вона. Немає дому, немає й тебе, думаєш ти. Тиша. Дощить. Вода наповнює собою басейн. Ти мовчиш. Ти хочеш до мами.

Сцена № 23

Тобі хочеться до мами. До теплої, домашньої матусі. Матусі, від якої пахне молоком. Чії руки надзвичайно ніжні, а волосся – гладке. До матусі, яка заховає й захистить. Яка збудує зі свого життя гніздо. Для тебе. Єдина дитина в родині. Ти розпечений. Занадто багато турботи як для однієї людини. Так добро породжує зло. Гітлер у дитячих шортах. Ти будеш моєю відвертістю. Якщо гра не стає життям, то їй доведеться померти. Вода лоскоче коліна. Ти хочеш усе припинити, та не знаєш як. Тобі дуже кортить натиснути на кнопку «стоп» і вийти нарешті з гри. Із гри, у якій ти відчуваєш себе актором на сцені театру. Імпровізація. Тобі хочеться підійти до холодної стіни басейну. Схопитися за край. Підтягнутися. І просто піти звідси геть. Вийти з гри. Зберегтися. Однак ти не робиш цього. Інакше ампула героя перетвориться в брехуна. Мати цього не схвалить. Її любов згасне. Любов – стрижневе слово. Почуття закодовані в кожному твоєму рухові. Батько буде щасливий. Ти ненавидиш його. А вона... Будь-що-будь.

Сцена № 24

Дерева хиляться від вітру. Ти чуєш їхній хрускіт. Дерева сумирні. Їх багато. Вони безликі. Їхнє зелене листя незабаром пожовкне. Опаде. Це факт. І ти нічого тут не вдієш. Твоя мати спить п'яна, обійнявши твого п'яного батька. Вони лежать у готельному номері й навіть не думають про тебе. Такими ти

увляєш їх на цю мить. Чи думають вони зараз про тебе – цього ти не знаєш. І це також факт. І зламана нога твоєї бранки – теж факт. Як і високі стіни басейну. Як і твоя нелюбов до батька. Як і твоя Любов до матері. Як і спроба замінити матір полонянкою. Як і вода, що повільно підбирається до дівочих грудей, яким ще належить вирости й знайти спокій у мереживі першого бюстгальтера.

Сцена № 25

Тепер ти гадаєш, що потребуєш допомоги. Ти в розпачі. Казковий будинок зруйнувався вщент. І тепер ти чекаєш, що вони прийдуть і врятують тебе. Хтось зі світу дорослих. Було б чудово, якби цим дорослим виявилася матуся. Та вона чомусь не поспішає. І решта теж. Тепер ти почуваш себе в полоні. Твоя нога не прив'язана до якоря. Твій якір – власна брехня про нездатність вибратися звідси. Ти міг би спробувати знову, і, можливо, на цей раз усе вдалося б. Але це вже геть зовсім неправдоподібно. Два якорі – два кораблі. І штормове попередження в басейні.

Сцена № 26

«Я тебе викрила», – несподівано заговорила Вона. «Я знаю, ти можеш вибратися з басейну». Ці слова ошелешили тебе. «Ти просто не хочеш лишати мене саму, чи не так?» Ні, це неправда, заперечуєш ти. «Я певна, ти теж боїшся Смерті, хоча й не визнаєш цього». Неправда! «Боїшся, я знаю». Ні, не боюся! «Ти брешеш!» З якого дива? «Я чую страх у твоєму голосі». Неправда! Неправда! Неправда! «Я просто хотіла переконатися», – сказала Вона. За цю ніч вони обоє подорослішали. Не на один день, а радше на декілька відер дощу.

Сцена № 27

«Поговори зі мною», – попросила Вона десь за пів години. Цей басейн позбавив вас орієнтації в часі. Ти нічого не відповів, позаяк Вона – більше не твоя мати.

Сцена № 28

Вода досягла рівня її плечей. Ти люб'язно відв'язав її ногу від драбини. Твоя футболка була вся в іржавих і кривавих плямах. Вона підвелася, зіпершись на твою руку. На цьому любоощам кінець. Ти усвідомив, що ненавидиш її. Доторки огидні тобі. Було неприємно борсатися в одній воді. Дві соломинки в коктейлі з миш'яком. Вона не могла самотійно встояти. Тобі ж не хотілося її тримати. Ти її не любив. Любов – це не так просто. Дорослі мали рацію. «Я не вмю плавати», – сказала вона. І ти відпустив її.

Сцена № 29

Вона впала у воду. Неминучість недопалка, викинутого з вікна багатоповерхівки. Жалощі до квітки, що лежить на дні смітника. До цуценяти в колодязі. До пташеняти, що випало з гнізда. Вона намагалася схопитися за життя. Шукала його у воді, у слизьких стінах. У тобі. Однак ти лишень віддалявся. Підіймимо келихи за Ваше здоров'я, пані Смерте! Зворотний бік Любові розкрив свої обійми. «Допоможи мені!» – кричала вона несамовитим голосом. Шестирічні дівчатка так не кричать. Шестирічні люди не поводять себе так у чужих мріях. Вони не руйнують двоповерхові будинки. Вони не затьмарюють собою матерів. Зрозумій, так мало статися. Це неминуче. Ти народилася, аби, зрештою, померти. І маєш зробити це тут і зараз. Ти не навчилася плавати саме із цією метою. Цей день було передбачено. Ми мусимо це визнати й прийняти. Нехай ця холодна дощова вода просичується у твої легені. Заповнить їх собою. Розірве на друзки своєю відокремленістю. Воді начхати. Не випльовуй – пий! Поглинай її, мов кактуси, що так і не виростили на наших підвіконнях. Поглинай усю ту вологу, якою ти їх не наділила. Ти завинила перед ними. Ти винна перед моєю матір'ю. Ти навіть не уявляєш, що накоїла своєю появою. Однією своєю присутністю в цьому басейні. Навіщо ти тут? Аби померти. Поглинай воду, щоб стати нею. Заволодай Смертю, аби спробувати мою Любов до тебе. Цей басейн став чашею для нас обох. Не зупиняйся на цьому! Тепер твоя черга стати чашею. Відокремлюйся! Роби це на рівні клітин. Крокуй за край, до якого ми не змогли дотягнутися. Крокуй за край!

Сцена № 30

Усі хлопчики мають захоплюватися спортом – саме так міркували батьки, записуючи тебе до шкільного басейну. І ти був не проти. Тобі було байдуже. Тут. Зараз. Ти цілу годину борсався навколо дитячого трупу. Біля трупу своєї першої нереалізованої мрії. Що ти накоїв?! Ти ще не усвідомлював цього. Ти лишень плавав навколо її знерухомленого тіла з усвідомленням того, що, якщо ти зараз виберешся звідси й вирушиш до готельного номеру, туди, де мешкають батьки, ніхто й не запідозрить тебе в брехні. Про смерть бранки ти дізнаєшся завтра з ранкових газет. «Шторм забрав одне дитяче життя», – прочитаєш ти заголовок. Можливо, далеко не один. Тобі не потрібно буде щось пояснювати батькам. Матуся ні про що не дізнається, а отже, не буде й сердитися. Ти попросиш погладити твою спину. В автобусі. Дорогою додому. Вона сидітиме

поруч. І гладитиме тебе. Погладжуватиме. Так і не дізнавшись про твою зраду. Ти відчуєш себе батьком. Своїм батьком, якого ненавидиш усім серцем. Так ти спізнаєш смак ненависті до себе. І гарний автобус доставить вас прями́сінько до затишного сімейного гніздечка...

Received: 12.07.2021

Accepted: 15.09.2021

Cite materials as:

Krapivnyi I., Khomenko, H. (2021). Psychoanalysis of childhood fears, or behind grandfather Freud's back. In the Frame of Anxiety / At the Stage of Phantasms. *Astraea*, 2(2), 139 - 157, doi: <https://doi.org/10.34142/astraea.2021.2.2.09>

